

РОЗДІЛ III. ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ВИЩІЙ ШКОЛІ

УДК 378

М.О. Антонченко

Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті обґрунтована актуальність формування інформаційної культури студентів; визначено компоненти, функції інформаційної культури та проаналізовано особливості її формування в умовах становлення інформаційного суспільства.

В статье обоснована актуальность формирования информационной культуры студентов; определены компоненты, функции информационной культуры и проанализированы особенности её формирования в условиях становления информационного общества.

In the article considered actuality of forming of informative culture of students. Components, functions of informative culture are certain and the features of its forming are analyzed in the conditions of becoming of informative society.

Актуальність формування інформаційної культури в умовах становлення інформаційного суспільства. Однією з домінуючих тенденцій розвитку цивілізації у ХХІ столітті є глобальна інформатизація суспільства. Завдяки стрімкому розвитку комп'ютерної техніки, телекомунікаційних систем та інформаційних технологій у світі виникає нове, інформаційне середовище, активно формується постіндустріальне **інформаційне суспільство**. Характерною ознакою цього періоду є зміна домінуючих видів людської діяльності: більшість населення в інформаційному суспільстві працювати не на власному робочому місці з інформацією. У зв'язку з такими тенденціями у педагогіці на перший план виходять питання формування у майбутніх спеціалістів компетенцій [7, 14 – 29] пошуку, аналізу інформації та ухвалення рішень на її основі, актуальним також є оволодіння інформаційними технологіями, які б сприяли становленню молодшої людини як фахівця, здатного враховувати реалії сучасності і конкурентоспроможного на ринку праці. Вищезазначені компетенції становлять основу інформаційної культури студентів [4], а перед вищими закладами освіти постає мета її формування.

Постановка проблеми та методи вирішення завдань дослідження. Формування інформаційної культури у цілому покоління людей є соціальним замовленням інформаційного суспільства, але суперечності між розвитком інформаційних технологій і практикою їх опанування у вищих закладах освіти

зумовило проблему формування інформаційної культури студентів в умовах становлення інформаційного суспільства. У роботі інформаційна культура студента є об'єктом дослідження; завданнями дослідження є наведення її дефініції, виділення компонентів, через які вона формується, їх функції, а також особливості її формування в умовах становлення інформаційного суспільства. Методами вирішення поставлених завдань стали аналіз філософської, педагогічної літератури та джерел з інформатики, а також порівняння теоретичних положень із досвідом практичної педагогічної діяльності у ВНЗ.

Результати

Становлення інформаційного суспільства. До інформаційного суспільства більшість держав почало переходити приблизно із середини XX століття. У ньому головним ресурсом є інформація, на відміну від аграрного суспільства (з початку цивілізації до середини XVII століття), де головним ресурсом була речовина, на відміну від індустріального, де головним ресурсом є енергія. Якщо в аграрному суспільстві домінуючими технологіями були землеробські, то в індустріальному суспільстві – індустріальні, то основними технологіями інформаційного суспільства є інформаційні.

Отже, ***інформаційне суспільство*** можна визначити як *суспільство, в якому велика частина населення зайнята одержанням, переробкою, передачею і збереженням інформації.*

Можна виділити три критерії розвиненості інформаційного суспільства: наявність комп'ютерів, рівень розвитку комп'ютерних мереж і кількість населення, зайнятого в інформаційній сфері, а також тих, хто використовує інформаційні технології у повсякденній діяльності. Так, за даними ООН у 90-ті роки XX ст. кількість працівників, зайнятих в інформаційній сфері (для яких обробка інформації є основною виробничою функцією), зросла приблизно на 25%, тоді як кількість зайнятих у сільському господарстві і промисловості скористилась відповідно на 10% і 15%.

Визначення інформаційної культури. Головною функцією освіти у всі часи розвитку людства була передача підростаючому поколінню культурно-історичного надбання суспільства, а також формування творчої особистості, яка була б здатна протягом життя не тільки адаптуватися до швидких змін у професійній сфері, але й сприяти новим досягненням культури. Актуальність проблеми формування її складової частини – інформаційної культури людини – зумовлена тим фактом, що вміння опановувати інформацію та орієнтуватися в її

великій кількості стає невід'ємною рисою фахівця у будь-якій сфері.

Інформаційна культура набуває особливого значення, оскільки передача сукупного соціального досвіду від одного покоління до наступного можлива тільки завдяки її закріпленню у знаковій формі, тобто через соціально значущу інформацію, яка регулює діяльність, поведінку та спілкування людей. З такої точки зору *інформаційну культуру (у широкому сенсі) можна визначити як особливий соціальний механізм трансляції значущої інформації, тобто як спосіб діяльності, що спрямований на накопичення, збереження та передачу ідей, знань і матеріально-духовних цінностей* [1].

Феномен “інформаційна культура”, який є складовим елементом загальнолюдської культури, можна розглядати на різних рівнях: суспільному, груповому, особистісному.

Під *інформаційною культурою суспільства* можна розуміти деяку сукупність досягнень у галузі його інформатизації: ступінь задоволення людей наявною інформацією, рівень оснащення комп'ютерною технікою та засобами зв'язку, кількість людей, які використовують інформаційні технології в повсякденному житті.

У роботі досліджувалась інформаційна культура студента, тобто певної людини, тому тлумачення цього поняття в контексті, що розглядається як інформаційна культура людини, може мати таке визначення: *це системне утворення особистості, яке інтегрує знання про основні методи інформаційних технологій, уміння застосовувати наявну інформацію для вирішення прикладних завдань, навички використання персонального комп'ютера і технологій зв'язку, здібності подати інформацію у зрозумілій формі, орієнтує на розширення та поновлення знань, моральну відповідальність за наслідки розповсюдження інформації* [1].

Компоненти інформаційної культури. Сутність інформаційної культури виявляється через її *компоненти*. Умовно ці компоненти можна поділити на кілька груп:

- загальнопізнавальні компоненти (уміння висловлювати власну думку, організовувати пошук інформації з різних джерел та ін.);
- компоненти алгоритмічної культури (уміння складати план діяльності тощо);
- компоненти, що пов'язані з навичками оволодіння комп'ютерною технікою та інформаційними технологіями (володіння клавіатурою комп'ютера,

навичками роботи з файловою системою, уміння редагувати і формувати тексти в текстовому редакторі та ін.);

- компоненти, що включають знання етичних та юридичних норм у галузі інформаційних технологій (захист авторських прав на програмні продукти, нерозповсюдження аморальної інформації у комп'ютерних мережах тощо);

- спеціальні інформаційні компоненти (побудова інформаційної моделі предметної галузі, питання вимірювання та захисту інформації та ін.).

Деталізація цих компонентів подана у праці М.О. Антонченко [1].

Функції інформаційної культури.

Функції інформаційної культури аналогічні до функцій загальнолюдської культури, але є більш конкретними:

- світоглядна (формує уявлення про інформаційну картину світу);
- регулятивна (справляє вплив на діяльність, включає до світогляду людини норми та правила з галузі інформаційних технологій);
- пізнавальна (розширює знання людини за рахунок набуття нею вже існуючої інформації);
- креативна (допомагає організувати дослідження, результатом чого є здобуття нових ідей, знань, умінь та цінностей);
- виховна (впливає на особистісну поведінку);
- комунікативна (сприяє діалогу між людьми, у тому числі й за допомогою комп'ютерних мереж);
- ціннісна (формує ідеал здобуття знань).

Особливості формування інформаційної культури в умовах становлення інформаційного суспільства. Становлення інформаційного суспільства в історичному аспекті можна умовно поділити на три етапи: докомп'ютерний, комп'ютерний та мережевий.

Інформаційна культура формується через її компоненти, тому розглянемо, як вони формуються на кожному етапі становлення інформаційного суспільства. На першому “до комп'ютерному” етапі інформаційна культура людини, зокрема студентів, була у зародковому стані і зводилась до прояву загальнопізнавального компонента. Потрібна інформація шукалась, в основному у книжках у бібліотеці або книгарні. На цьому етапі цінувалось уміння користуватися алфавітним та систематичним каталогами бібліотеки.

На другому “комп’ютерному” етапі набувають розвитку вже наступні компоненти, що пов’язані з навичками оволодіння комп’ютерною технікою та інформаційними технологіями, і компоненти алгоритмічної культури. На цьому етапі цінувалось уміння вносити інформацію до комп’ютера, певним чином її обробляти, зберігати її на зовнішніх носіях та друкувати у зручному вигляді.

З появою комп’ютерних мереж, (третій етап) у тому числі глобальної мережі Internet, з’явилась унікальна можливість знаходити інформацію, яка перебуває на великих відстанях від людини, а також можливість спілкуватися з іншими людьми, ні виходячи з комп’ютерної аудиторії. На цьому етапі актуальним стало формування компонента, що включає знання етичних та юридичних норм, та дістав подальшого розвитку компонент, що пов’язаний з оволодінням інформаційними технологіями. Зокрема стають актуальними вміння володіти навичками навігації у пошукових системах глобальної мережі.

Проте варто зазначити, що інформаційна культура потребує сформованості всіх компонентів, тому недорозвиненість якось з них знижує загальний рівень інформаційної культури. Для студента необхідними є загальнокомунікативні вміння; уміння організовувати пошук інформації з різних джерел (у тому числі через Internet), користуватися алфавітним й тематичними каталогами у бібліотеці; знання періодичних видань, навички роботи з енциклопедіями та довідниками у фаховій та суміжних галузях, уміння складати конспект; використання прийомів і методів ефективного читання; уміння обирати і ставити мету, здійснювати постановку завдань, формулювати обґрунтовані гіпотези, систематизувати факти, осмислювати й аналізувати висновки, узагальнювати спостереження, передбачати наслідки рішень, що ухвалюються, та власних дій, уміти їх оцінювати та все те інше, що утворює загальнопізнавальний компонент інформаційної культури. Цей компонент формується під час вивчення всіх дисциплін. Крім того, більш актуальними для студента стають навички роботи з текстовим та графічним редакторами, уміння зберігати та захищати інформацію, уміння сканувати інформацію, навички роботи із загальним та професійним програмним забезпеченням, навички користування пошуковими системами, інтелектуальними системами, системами підтримки ухвалення рішень, експертними системами, створення моделей та їх дослідження – ці вміння та навички становлять зміст компонента, що пов’язаний з навичками оволодіння комп’ютерною технікою та інформаційними технологіями, та спеціального інформаційного компонента.

Висновки. Отже, головна особливість формування інформаційної культури – це залежність її компонентів від історичного етапу становлення інформаційного суспільства.

Друга особливість полягає у тому, що інформаційна культура студента сприяє формуванню самостійного професійного мислення, сприйняттю нового, умінню простежувати зміни та реагувати на них, здатності розв'язувати проблеми у складних нестандартних і надзвичайних ситуаціях, що можливо лише за умов повного інформування людини.

Третя особливість полягає у тому, що під час розвитку інформаційного суспільства у суб'єктів навчання повинна утворюватися усвідомлена мотивація до постійного розширення професійного та загальнокультурного світогляду, а також уявлення про відкритість системи знань, яких набувають у закладах освіти, переконання у тому, що основу якості та надійності знань дає лише безперервний процес пошуку та споживання інформації, її критична обробка протягом життя.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку єдиного інформаційно-навчального простору для студентів, конкретизацію компонентів інформаційної культури, розробку інтегрованих завдань з окремих предметів, які сприятимуть формуванню інформаційної культури, та перевірку їх впливу на рівень професійної підготовленості випускника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонченко М. О. Інформаційна культура як складова загальнолюдської культури / М. О. Антонченко // Комп'ютерні технології навчання. – К. : НПУ ім. Драгоманова, 2004. – Вип 9. – С 234 – 241.
2. Антонченко М. О. Формування інформаційної культури майбутніх спеціалістів / М.О. Антонченко // Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Суми : СДПУ, 2004. – С. 223 –248.
3. Богданова Т. Л. Пути, методы и средства формирования информационной культуры в психолого-педагогической литературе / Т. Л. Богданова // Проблемы инженерно-педагогической освіти. – 2004. – № 8. – С. 204 – 211.
4. Кадырова Э. А. Информационная культура как фактор профессиональной компетентности специалиста будущего / Э. А. Кадырова // Культура и образование : сб. науч. стат. – М. : МГУКИ, 2001. – 150 с.
5. Рубанець О. М. Інформаційне суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень : монографія. / О. М. Рубанець – К. : ПАРАПАН, 2006. – 420 с.
6. Скворцов Л. В. Информационная культура и цельное знание. / Скворцов Л. В. – М. : РАН ИНИОН, 2001. – 288 с.
7. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : “К.І.С.”, 2003. – 296 с.
8. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Уэбстер Фрэнк; пер. с англ. М. В. Арапова, Н. В. Малыхиной под. ред. Е. Л. Вартановой. – М. : Аспект – Пресс, 2004. – 400 с.

УДК 371.6